

Victor Parlicov
Veaceslav Ioniță

IMPACTUL RATEI DE SCHIMB A MONEDEI NAȚIONALE (MDL) ASUPRA FERMIERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Policy Brief

Institutul pentru
Dezvoltare și Inițiative
Sociale (IDIS) „Viitorul”

2009

www.viitorul.org

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

POLICY BRIEF

IMPACTUL RATEI DE SCHIMB A MONEDEI NAȚIONALE (MDL) ASUPRA FERMIERILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Victor Parlicov
Veaceslav Ioniță

Opiniile exprimate aparțin autorilor. Nici Administrația IDIS „Viitorul”, și nici Consiliul Administrativ al Institutului pentru Dezvoltare și Inițative Sociale „Viitorul” nu poartă răspundere pentru estimările și opiniile prezentate în cadrul acestei publicații.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină o referință la IDIS „Viitorul”.

CUPRINS

SUMAR EXECUTIV	6
METODOLOGIE	7
ANALIZA EVOLUȚIEI RATEI DE SCHIMB A MONEDEI NAȚIONALE.....	8
RAPORTUL MDL FAȚĂ DE COȘUL PONDERAT DE 5 VALUTE	8
DINAMICA REZERVEI INTERNATIONALE BRUTE ALE BNM	9
ANALIZA IMPACTULUI ASUPRA ACTIVITĂȚII AGRICOLE DIN MOLDOVA.....	12
IMPACTUL ASUPRA PRODUCȚIEI LOCALE DE GRÂU DE TOAMNĂ.....	12
IMPACTUL ASUPRA PRODUCȚIEI LOCALE DE FLOAREA-SOARELUI	12
IMPACTUL ASUPRA PRODUCȚIEI LOCALE A MĂRULUI DE IARNĂ.....	13
IMPACTUL ASUPRA PRODUCȚIEI LOCALE A TOMATELOR (DIN RĂSAD) ...	13
IMPACTUL LA NIVEL MACROECONOMIC.....	13
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	16

SUMAR EXECUTIV

Prezentul raport a fost elaborat de către experții Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, la solicitarea Federației Naționale a Fermierilor din Moldova.

Principalul scop al acestui studiu a fost de a descrie și a estima valoric impactul pe care l-a avut aprecierea din ultimii ani a monedei naționale în raport cu valutele principalilor parteneri internaționali în ceea ce privește comerțul cu produse agricole. Pentru analiza fluctuațiilor valutare s-a luat drept referință un coș valutar ponderat compus din Euro, dolarul SUA, hrivna ucraineană, rubla rusească și leul românesc.

Metodologia studiului s-a bazat pe faptul că producătorii interni au suferit pierderi, datorită creșterii relative a costurilor de producție, comparativ cu producția din alte țări. Pentru a estima aceste pierderi, s-a analizat structura costurilor de producție a următoarelor culturi: grâul de toamnă, floarea-soarelui, mărul de iarnă și tomatele din răsad. În urma analizei, costurile de producție s-au împărțit în cele ce au origine de import și cele interne. Această dihotomizare a fost necesară pentru a lua în considerație ieftinirea relativă a inputurilor agricole de import, ca parte componentă a costurilor. Pierderile producătorilor agricoli s-au estimat reieșind din aprecierea leului față de coșul valutar și creșterea costurilor de producție (proporțional ponderii componentei interne a acestora), asociată acestei aprecieri.

Prin urmare, studiul s-a referit la 2 aspecte ale problemei: (a) evoluția ratei de schimb a monedei naționale în raport cu coșul valutar și (b) impactul acestei evoluții asupra costurilor ex-

ploatațiilor agricole și estimarea acestui impact la nivel național.

Principalele concluzii ale studiului pot fi rezumate la:

1. Coșul valutar ponderat s-a apreciat față de leu pe parcursul anilor 1998-2006, atingând valoarea maximă în prima decadă a lunii decembrie 2006.
2. Pe parcursul următorilor peste 2 ani (decembrie 2006-februarie 2009) tendința de evoluție s-a inversat, leul apreciindu-se față de valoarea maximă a coșului valutar cu peste 35%. Valoarea medie anuală a coșului valutar în 2008 a fost cu 15,14% mai înaltă decât în 2006.
3. Începând cu martie 2009, s-a conturat o nouă inversare a tendinței, leul începând să se deprecieze din nou în comparație cu coșul valutar.
4. Pierderile estimative ale producătorilor agricoli naționali, de la aprecierea leului față de coșul valutar (2008 față de 2006), a constituit aproximativ 1,2 miliarde lei.

Ținem să menționăm că această valoare este una estimativă și că există o multitudine de alți factori care afectează producătorii agricoli în proporții și mai mari decât acestea, inclusiv restricțiile la exportul produselor agricole, incapacitatea R. Moldova de a proteja interesele producătorilor locali pe piețele de export, problemele legate de restituirea TVA, ș.a.

METODOLOGIA

Metodologia utilizată la efectuarea acestui studiu este bazată pe următoarele premise:

- Orice fluctuație a monedei naționale în raport cu valutele altor state afectează nu doar competitivitatea producției finite de origine locală în raport cu producția importată, dar și prețurile la materia primă și echipamentele de import utilizate în procesul de producție, compensînd parțial efectele cursului valutar asupra producției finite. Astfel, în cazul producătorilor agricoli, o întărire a leului moldovenesc în raport cu alte valute pe de o parte permite o reducere a prețurilor în lei moldovenești la materia primă și echipamentele de import (îngrășăminte, material semincer, mașini agricole, etc.), iar, pe de altă parte, face ca producția agricolă finită să se scumpească în raport cu cea de import. Astfel, fluctuațiile cursului valutar afectează competitivitatea producătorilor agricoli în funcție de structura costurilor acestora: cu cît ponderea costurilor care își au originea în componente de import este mai mică, cu atît efectul fluctuațiilor valutare este mai mare. Cu alte cuvinte, fluctuațiile cursului valutar afectează cel mai mult producătorii care utilizează inputuri agricole de origine locală.

Tabelul 1: Structura coșului valutar relevant		
Denumirea valutei	Ponderea	Valoare medie pentru 1-10/01/2007*
Euro	0,30	16,9914
Dolarul SUA	0,23	12,9358
Hrivna ucraineană	0,17	2,5640
Rubla rusească	0,15	0,4906
Leul românesc	0,15	5,0255

* Am prezentat cursurile valutare de la începutul anului 2007, pentru că anume în această perioadă coșul valutar a fost aproape de valoarea sa maximă, în comparație cu moneda națională.

- Dat fiind faptul că fluctuațiile valutare afectează activitatea agricolă în R. Moldova proporțional intensității relațiilor comerciale cu fiecare dintre țările partenere, am identificat principalele cinci valute în raport cu care merită să analizăm fluctuațiile leului, acestea fiind: Euro, Dolarul american, Hrivna Ucraineană, Rubla rusească și Leul românesc. După

o analiză minuțioasă a structurii relațiilor comerciale ale R. Moldova cu țările din aceste „zone valutare”, am acordat ponderi acestor valute (vezi tabelul 1) și am calculat variațiile relative ale coșului valutar prin înmulțirea variațiilor fiecărei din aceste valute cu ponderea respectivă. Aici trebuie să menționăm că structura relațiilor comerciale externe ale Republicii Moldova este foarte complexă, și, spre exemplu, faptul că importul unor inputuri agricole se face din Ucraina sau Rusia nu neapărat înseamnă că și prețul contractului este fixat în hrivne sau ruble respectiv. În același timp, la export producția moldovenească concurează nu doar cu producția locală din țările de destinație, ci și cu producție originară din alte țări și chiar regiuni ale globului. O analiză amănunțită de acest fel ar necesita un efort enorm de analiză a structurii importurilor în țările din „zonele valutare” indicate mai sus, de aceea rămînem la această metodă, menționînd însă că aceasta conține în sine o anumită marjă de aproximație.

- Odată ce structura producției agricole a fiecărei gospodării de fermieri în parte este dictată de mai mulți factori, unii din care nu pot fi controlați de însuși fermier, precum de exemplu necesitatea de rotație a culturilor agricole, vom estima efectul fluctuațiilor valutare nu asupra unei gospodării de fermieri ipotetice medii, ci pentru principalele tipuri de produse agricole, structura costurilor cărora este mult mai uniformă decît structura de producție a gospodăriilor agricole.

Astfel, la efectuarea prezentului studiu, vom aplica următoarea metodologie:

- (a) în primul rînd, vom estima fluctuația monedei naționale în raport cu coșul valutar indicat mai sus.
- (b) pornind de la structurile mai mult sau mai puțin standarde ale costurilor de producție pentru principalele culturi agricole, vom estima gradul de influență a fluctuațiilor valutare asupra competitivității acestui produs de origine locală în comparație cu produsele din țările care intră în cele 5 zone valutare menționate mai sus.

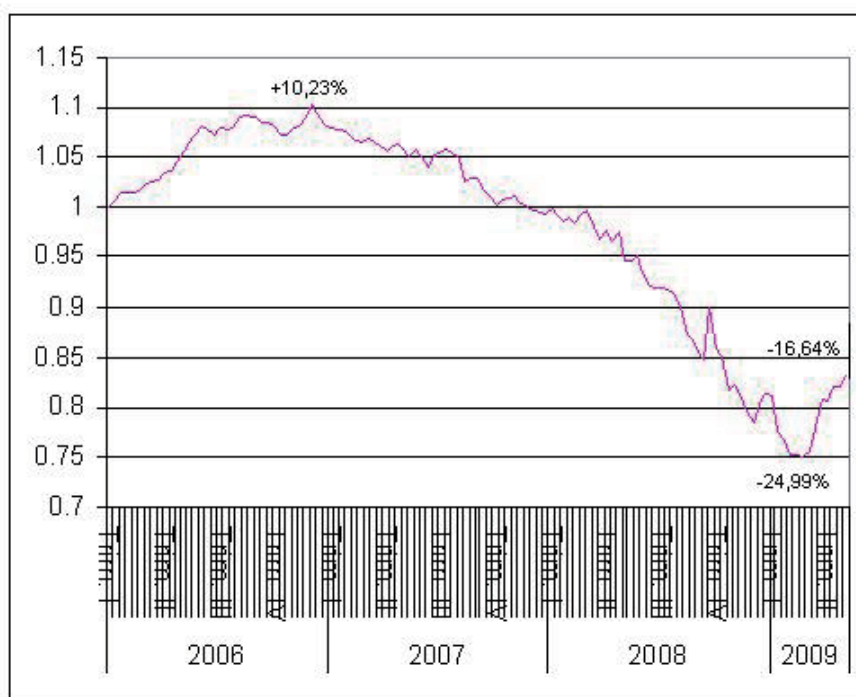
ANALIZA EVOLUȚIEI RATEI DE SCHIMB A MONEDEI NAȚIONALE

Raportul MDL față de coșul ponderat de 5 valute

a început să se deprecieze față de coșul valutar începând cu martie 2009.

Așadar, dacă luăm ca referință începutul anu-

Diagrama 1. Evoluția ratei de schimb a MDL față de coșul ponderat a 5 valute (Euro, USD, UAH, RUR, RON), 2006-prezent

Pentru scopurile prezentului raport, vom analiza evoluția ratei de schimb a leului moldovenesc față de coșul de cinci valute, începând cu ianuarie 2006¹ și apoi vom explica mai detaliat cum a variat competitivitatea produselor naționale, comparativ cu produsele din cele 5 zone valutare menționate mai sus. Așadar, după cum este indicat în Diagrama 1, coșul valutar a avut o tendință de apreciere față de moneda națională a Republicii Moldova până la sfârșitul anului 2006. Ulterior, de la începutul anului 2007 și până la sfârșitul lunii februarie 2009, leul moldovenesc s-a întărit aproape constant (cu mici oscilații), cea mai mare viteză de apreciere a acestuia fiind înregistrată în a doua jumătate a anului 2008 și începutul anului 2009, după care trendul din nou s-a inversat brusc și leul

săptămână a lunii februarie 2009, când coșul valutar era cu aproape 25% mai ieftin în comparație cu perioada de referință.

Aici ținem să atragem atenția asupra a două oscilații majore ale coșului valutar, care s-au manifestat brusc în ultima decadă a lunii septembrie 2008, când coșul valutar a săltat până la un maxim local de 89,98% (sau -10,02%) și ultima decadă a lunii decembrie 2008, respectiv 81,37% sau -18,63%, comparativ cu valoarea coșului valutar în perioada de referință. În primul rând, putem observa din Diagrama 1 că aceste oscilații au rămas totuși în limitele tendințelor conturate și nu au afectat trendul: fluctuația din septembrie 2008 s-a datorat unui val de panică care s-a declanșat pe piața valutară internă ca urmare a devalorizării observabile a Hrivnei ucrainenești și a Rublei rusești, și a neîncrederii generale a populației în capacitatea economiei și a monedei naționale de

¹ Reprezentarea grafică a evoluției cursului leului am luat-o din ianuarie 2006, pentru a putea vedea și schimbarea tendinței de la depreciere la aprecierea leului moldovenesc în 2007.

a-și menține stabilitatea în aceste condiții. Astfel, în acea perioadă o bună parte din populația care își ținea rezervele în lei la conturi de depozit, a preferat să-l extragă și să-i convertească în valută forte. Aceasta a condus la o apreciere nu numai a dolarului american, ci și a celorlalte valute din coșul valutar, deoarece cursul acestora este calculat prin metoda „cross-rate” în baza cursului USD: cu alte cuvinte, BNM stabilește cursul oficial al dolarului în baza cererii și a ofertei acestuia pe piața locală, iar cursurile celorlalte valute sînt pur și simplu stabilite prin calcul, reieșind din raportul dintre dolar și valuta respectivă pe piața internațională. Oscilația coșului valutar care a avut loc în decembrie 2008 s-a produs din cauza unor factori exogeni Republicii Moldova, și anume a unei săltări a raportului dintre dolarul american și Euro pe piața valutară internațională, Euro apreciindu-se față de dolar de la 1,27 pînă la 1,41 (cu peste 11%) timp de mai puțin de 3 săptămîni, apoi urmînd o corecție care a readus raportul între aceste două valute la 1,28.

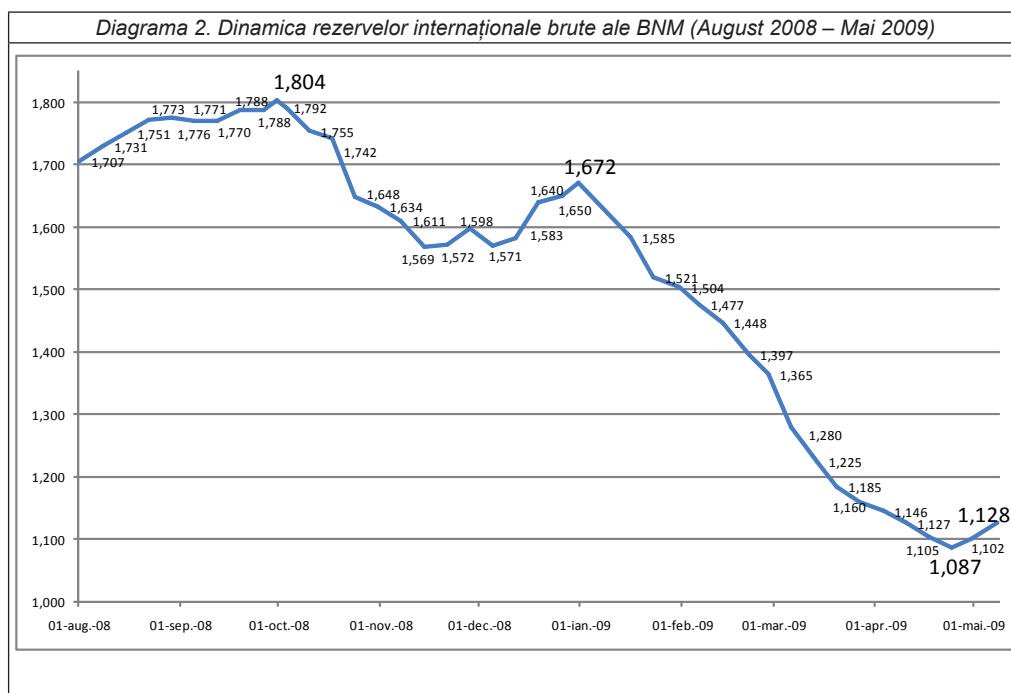
Așadar, timp de aproximativ 2 ani și 3 luni (decembrie 2006 – februarie 2009), leul moldovean s-a apreciat față de coșul de 5 valute cu peste 35%, ceea ce în mod evident nu putea să nu afecteze economia națională în general, inclusiv și sectorul agrar.

Însă, de la începutul lunii martie 2009 s-a conturat deja o tendință stabilă de depreciere a leului față de coșul valutar menționat: dacă încă la sfîrșitul lunii februarie acesta constituia doar aproximativ 75% din valoarea coșului în perioada de bază, atunci către prima decadă a lunii mai, leul s-a depreciat, valoarea coșului valutar constituind deja 83,36% față de perioada de referință, ceea ce reprezintă o depreciere cu 11,1% față de valoarea sa minimă, sau o recuperare a 8,35% comparativ cu perioada de bază.

Dinamica rezervelor internaționale brute ale BNM

Pentru a demonstra că deprecierea din ultimele luni a monedei naționale față de coșul valutar reprezintă într-adevăr o inversare a trendului și nu doar un salt de conjunctură (după cum au fost cele din septembrie și decembrie 2008), va trebui să apelăm la date și argumente suplimentare.

Asigurarea stabilității pe piața valutară în Republica Moldova ține de competența Băncii Naționale a Moldovei (BNM), iar principalul instrument utilizat de BNM în acest scop sînt intervențiile valutare care afectează direct volumul rezervelor internaționale brute, supranumite și active oficiale de rezervă. Astfel, atunci cînd pe piață există un deficit de valută, BNM intervine prin vînzări de valută pentru recuperarea deficitului, micșorînd astfel rezervele sale internaționale; și viceversa: cînd pe piață există un surplus de valută, BNM intervine prin cumpărarea acesteia și astfel rezervele sale internaționale cresc². Evoluțiile recente în ceea ce privește volumul activelor oficiale de rezervă sînt prezentate în *diagrama 2*.

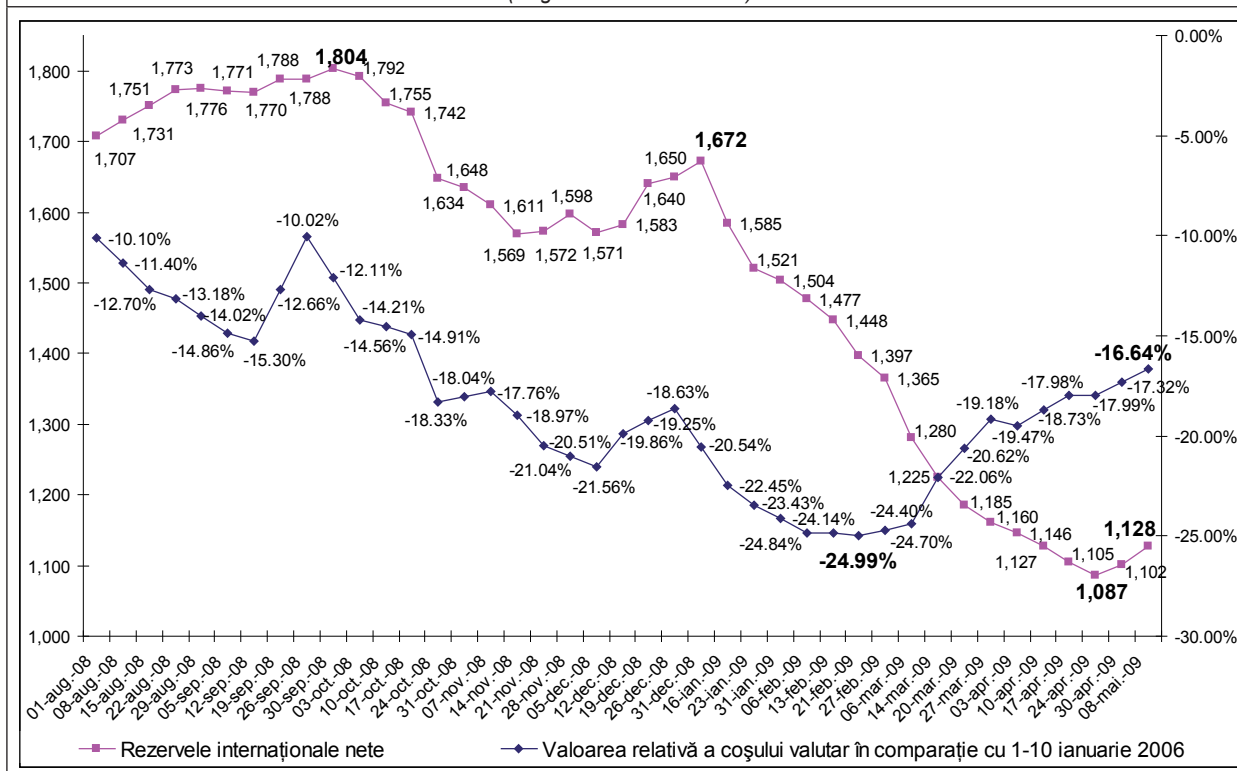

2 Ținem să menționăm că intervențiile pe piața valutară nu sînt unicul factor care afectează rezervele internaționale brute, spre exemplu acestea pot varia datorită fluctuațiilor parității valutare între valutele din care sînt compuse rezervele BNM, precum dolarul american și Euro.

Așadar, observăm că în august și septembrie, BNM a continuat să-și crească rezervele valutare, acestea atingând valoarea maximă de puțin peste 1,8 miliarde lei la 30 septembrie 2008. Însă, imediat după aceasta rezervele valutare au scăzut brusc pînă la un minim local de 1569 milioane dolari SUA, înregistrat la 14 noiembrie 2008. De asemenea, este important să notăm că doar în 10 zile (30 septembrie-10 octombrie 2008) rezervele valutare au scăzut cu aproape 50 milioane dolari, ceea ce în mod evident reprezintă o consecință a unei intervenții masive a BNM pe piața valutară. Astfel, aceste statistici confirmă explicația oferită mai sus privind oscilația bruscă a valorii coșului valutar în ultima decadă a lunii septembrie: imediat ce BNM a recepționat semnalele de panică de pe piață, a intervenit masiv pentru a calma situația. În același timp, este interesantă evoluția ulterioară a evenimentelor de pe piața valutară: pe de o parte, după cum este indicat în diagrama 2, rezervele valutare au continuat să scadă vehement (cu peste 230 milioane, sau peste 13% față de valoarea maximă) pînă la mijlocul lunii noiembrie; pe de altă parte, în aceste săptămîni coșul valutar de care am menționat s-a apreciat cu peste 11%. Cu alte cuvinte, BNM a reacționat atît de masiv prin vînzarea de valută pe piață, încît din rolul de stabilizator al pieței s-a transformat în locomotivă a acesteia, nu numai că secîndu-și o parte semnificativă din rezervele internaționale, ci și contribuind esențial la aprecierea leului față de valutele principalelor țări partenere (vezi diagrama 3).

De la mijlocul lunii noiembrie și pînă la sfîrșitul lui decembrie rezervele valutare au evoluat în conformitate cu sezonabilitatea sa tipică, demonstrînd o creștere semnificativă către sfîrșitul lunii decembrie, atunci cînd moldovenii în mod normal schimbă valuta în care își păstrează rezervele familiale în lei și fac procurări pentru sărbătorile de iarnă. Astfel, pe 31 decembrie rezervele valutare au atins un maxim local de 1672 milioane dolari SUA. În continuare, a luat însă amploare tendința de reducere a rezervelor valutare: în doar 2 luni, către 27 februarie acestea s-au redus pînă la 1365 milioane dolari SUA, cu 18,4% mai puțin decît la începutul anului și cu 24,3% față de valoarea sa maximă. Către 24 aprilie, acestea au atins o valoare minimă de 1087 milioane dolari, după care, către 8 mai a recuperat puțin din această scădere. Astfel, în lunile martie și aprilie, leul moldovenesc s-a depreciat cu aproximativ 9,3%, în pofida faptului că BNM a recurs la vînzare masivă a valutei pe piață – aproximativ 263 milioane dolari timp de 2 luni, sau 19,3% din rezervele disponibile la începutul

Diagrama 3. Dinamica rezervelor internaționale brute ale BNM și valori relative a coșului valutar ponderat (August 2008 – Mai 2009)

lunii martie. Astfel, putem afirma cu siguranță că deprecierea continuă a leului în raport cu coșul valutar din martie 2009 nu este o simplă corecție sau o fluctuație cu caracter de scurtă durată, ci o inversare a trendului.

Mai mult ca atât, urmărind în paralel evoluția coșului valutar și a rezervelor internaționale brute al BNM din august 2008, observăm încă un șir de particularități netipice (vezi diagrama 3).

Așadar, atunci când BNM intervine în regim normal pe piața valutară pentru a-și exercita rolul de stabilizator al acesteia, dinamica rezervelor naționale brute trebuie să oscileze, neafectând semnificativ paritatea dintre moneda națională și valutele străine. În caz ideal (care evident că nu poate fi atins în practică), cursul valutar trebuie să rămână absolut stabil, deci să reprezinte pe grafic o linie paralelă cu axa timpului, iar oscilația rezervelor valutare în acest caz va fi indicatorul deficitului sau surplusului de valută pe piața internă. Și viceversa: dacă BNM hotărăște să nu intervină pe piața valutară, atunci aprecierea monedei naționale va indica un surplus de valută pe piață, iar deprecierea acesteia, respectiv un deficit de valută. În cazul nostru însă, dacă privim în paralel evoluția coșului valutar și a rezervelor internaționale, vom observa că de la sfârșitul lunii septembrie și până la a doua jumătate a lunii februarie, aceste linii sînt aproape sincronizate. La modul practic, aceasta înseamnă că odată cu vânzarea valutei din rezervele internaționale ale BNM, valuta se deprecia, iar la cumpărarea acesteia de către BNM, valuta se aprecia – toate acestea pe o perioadă de timp destul de lungă (aproape 5 luni). De facto, aceasta

înseamnă că intervențiile BNM erau într-atît de masive, încît nu pur și simplu aveau rolul de stabilizare a pieței, ci au devenit chiar ei locomotiva pieței valutare, purtînd cursul în sus și în jos în funcție de tipul de intervenție (procurare sau vânzare a valutei). Deci, în opinia noastră, anume BNM se face responsabilă de aprecierea leului față de coșul valutar, care s-a produs la sfârșitul anului 2008, începutul anului 2009. Această apreciere a constituit aproximativ 16,6%, coșul valutar în această perioadă scăzînd față de leu de la nivelul de aproximativ 90% comparativ cu perioada de referință pînă la aproximativ 75%.

Considerăm că acest comportament al BNM a făcut parte dintr-o strategie adoptată la nivel de stat, și atunci înseamnă că interesele producătorilor autohtoni au fost sacrificate în favoarea importatorilor în primul rînd de resurse energetice, ceea ce a permis menținerea prețurilor la energie în ajun de alegeri. Nu găsim un alt răspuns la întrebarea: pentru ce a fost necesar un astfel de comportament, care pe lîngă faptul că a pus pe brînci producătorii autohtoni, încă și a costat BNM aproape o pătrime din rezervele internaționale brute.

De asemenea, dacă BNM va continua să ducă aceeași politică și de acum înainte (putem observa că de la sfârșitul lunii aprilie și pînă în prezent fenomenul se repetă, deci BNM prin procurarea valutei duce piața în jos și depreciază leul), atunci vom putea conchide că de fapt BNM a renunțat la funcția sa de stabilizator pe piața valutară și se comportă ca un simplu jucător speculativ: cumpără valuta atunci cînd ea este ieftină și o vinde cînd este scumpă.

ANALIZA IMPACTULUI ASUPRA ACTIVITĂȚII AGRICOLE DIN MOLDOVA

După cum am menționat în capitolul care se referea la metodologie, vom analiza impactul fluctuațiilor valutare asupra producătorilor agricoli în baza structurii costurilor unor culturi agricole tipice pentru mixul de produse al agricultorilor locali: grâul de toamnă, floarea-soarelui, mărul de iarnă, tomatele din răsad³.

Impactul asupra producției locale de grâu de toamnă

Costurile la producția unui hectar de grâu de toamnă în anul 2008 au avut aproximativ următoarea structură:

Categoria de costuri	Suma, lei	% legat de import
Material semincer	1150	0%
Îngrășăminte	770	100%
Preparate chimice	135	100%
Operații tehnologice mecanizate	3080	60%
Alte cheltuieli	595	10%
TOTAL, lei	5730	2812,5

Așadar, în baza structurii medii a costurilor de producere în anul 2008, și după un șir de estimări privind consumul de combustibil și lucrările de întreținere a echipamentului agricol folosit la efectuarea operațiilor tehnologice mecanizate, obținem că în structura costurilor de producere a grâului de toamnă, ponderea costurilor legate de import constituie 2812,5 lei din 5730, ceea ce reprezintă 49,1%, deci aproape jumătate din costuri. Prin urmare, fluctuațiile valutare au afectat competitivitatea producătorilor autohtoni în ceea ce privește această cultură în proporție de 50,9%⁴. Așadar, către luna martie 2009, când leul moldovenesc s-a apreciat față de coșul valutar cu peste 35% față de minimul înregistrat în de-

3 Structura costurilor a fost preluată din studiul „Situația veniturilor și cheltuielilor în exploatarea agricolă” pentru anul 2008, realizat de agenția ACSA și consumurile standarde de combustibil la efectuarea lucrărilor agricole mecanizate

4 = 100% - 49,1%, deoarece diferența de competitivitate apare anume în relație cu costurile locale, care fiind calculate în MDL nu scad odată cu întărirea leului, spre deosebire de costurile inputurilor agricole de import.

cembrie 2006, **grâul moldovenesc a pierdut aproximativ 17,9% din competitivitatea sa ca preț**, comparativ cu grâul din alte regiuni. În același timp, luând în considerație că valoarea coșului valutar în medie pe anul 2006 a fost de 106,16% comparativ cu perioada de bază, iar în anul 2008 – doar 91,02%, conchidem că în medie anuală, pierderea competitivității grâului de toamnă autohton în anul 2008 față de 2006 a constituit 7,71%⁵ sau, în mărime valorică, 441,78 lei la hectar⁶.

Pierderile reale din punct de vedere al competitivității sînt însă și mai mari dacă luăm în considerație faptul că trendul de apreciere a leului a fost practic neîntrerupt pe întreaga durată a acestei perioade, cu o accelerare a acestuia, începînd cu trimestrul 2 al anului 2008. Astfel, odată ce în agricultură este profund pronunțat factorul sezonier, o bună parte a inputurilor agricole (cele de import) se procurau atunci cînd leul era mai slab, respectiv la prețuri mai înalte, iar atunci cînd producția ajungea pe piață, leul apreciindu-se față de coșul valutar, producția finită pierdea din competitivitate datorită creșterii costurilor sale recalculate în valută.

Impactul asupra producției locale de floarea-soarelui

Costurile la producția unui hectar de floarea-soarelui în anul 2008 au avut aproximativ următoarea structură:

Categoria de costuri	Suma, lei	% legat de import
Material semincer	420	25%
Îngrășăminte	220	100%
Preparate chimice	160	100%
Operații tehnologice mecanizate	3030	60%
Lucrări manuale	665	0%
Alte cheltuieli	460	10%
TOTAL, lei	4955	2349

5 = $(106,16\% - 90,02\%) \times 50,9\%$

6 = $\text{costul de } 5730 \text{ lei} / \text{ha} \times 7,71\%$.

Astfel, urmînd aceeași metodologie ca și în cazul grîului de toamnă, estimăm că ponderea costurilor legate de import pentru un hectar de floarea-soarelui constituie aproximativ 2349 lei din 4955, ceea ce reprezintă 47,4%, deci de asemenea aproape de jumătate din costuri. Prin urmare, fluctuațiile valutare au afectat competitivitatea producătorilor autohtoni de floarea-soarelui în proporție de 52,6%. Așadar, către luna martie 2009, cînd leul moldovenesc s-a apreciat față de coșul valutar cu peste 35% față de minimul înregistrat în decembrie 2006, **floarea-soarelui a pierdut aproximativ 18,5% din competitivitatea sa ca preț**, comparativ cu aceeași producție din alte state. Ca și în cazul grîului însă, această pierdere este și mai mare dat fiind trendul aproape continuu de apreciere a leului pînă la începutul lunii martie 2009. Dacă însă luăm valoarea relativă medie a coșului valutar în 2008 față de 2006 și o aplicăm pentru această cultură asemănător cu procedeul aplicat pentru grîul de toamnă, vom obține că în 2008 producția autohtonă în mediu a pierdut în jur de 7,96%, ceea ce este echivalent cu 394,42 lei la hectar.

Impactul asupra producției locale a mărilor de iarnă

Structura costurilor la creșterea unui hectar a mărilor de iarnă s-a luat pentru perioada de intrare în plină roadă a acestuia (anii 4-15). Așadar, la creșterea unui hectar de mere de iarnă, fermierii au suportat în 2008 aproximativ următoarele costuri:

Categoria de costuri	Suma, lei	% legat de import
Îngrășăminte	550	100%
Preparate chimice	4480	100%
Operații tehnologice mecanizate	4210	60%
Lucrări manuale	5500	0%
Alte cheltuieli	2760	10%
TOTAL, lei	17500	7832

Așadar, costurile de creștere a merelor de iarnă, care au tangență cu importul, au constituit aproximativ 7832 lei din totalul de 17500 lei la hectar, ceea ce reprezintă 44,75%. Prin urmare, 55,25% din costul merelor a fost afectat de întărirea leului, ceea ce înseamnă că **merele moldovenești au pierdut aproape 19,5% din competitivitate prin preț**. Avînd în vedere trendul de apreciere constant al leului moldo-

venesc, această cifră ar putea ajunge și la 40%, în termeni reali. Dacă să privim lucrurile din perspectiva valorii relative a coșului valutar în 2008 față de 2006, atunci anul trecut merele autohtone au pierdut aproximativ 8,36% din competitivitate în comparație cu producția de import, echivalent cu 1463 lei / ha.

Impactul asupra producției locale a tomatelor (din răsad)

Categoria de costuri	Suma, lei	% legat de import
Răsadul	13815	10%
Îngrășăminte	2910	100%
Preparate chimice	3665	100%
Operații tehnologice mecanizate	8175	60%
Lucrări manuale	15675	0%
Irigatul (apa pentru irigat)	2930	0%
Alte cheltuieli	6920	5%
TOTAL, lei	54090	13207

Estimînd că în prețul răsadului (care este practic exclusiv de origine locală) ponderea costurilor legate de import constituie 10% și utilizînd aceeași metodă, vom obține că în costul total de creștere a unui hectar de tomate (54090 lei), ponderea costurilor legate de import constituie 13207 lei, sau 24,4%. Prin urmare, costurile locale constituie peste 75%. Astfel, **întărirea cu peste 35% a monedei naționale a făcut ca tomatele moldovenești să devină cu 26,6% mai scumpe** comparativ cu paritatea prețurilor cu tomatele de import de la începutul anului 2007. Dacă să luăm însă diferența de costuri între anul 2008 și 2006, conform aceluiași procedeu ca și pentru culturile precedente, atunci observăm că în 2008 competitivitatea tomatelor din răsad autohtone, comparativ cu anul 2006 a scăzut cu 11,36%, ceea ce echivalează cu pierderi în mărime valorică de 6144,62 lei la hectar.

Impactul la nivel macroeconomic

Așadar, la nivel microeconomic, observăm că întărirea din 2007 și 2008 a leului față de coșul valutar, a dus la scumpirea relativă a producției agricole locale față de cea din alte state cu cel puțin 17-27%, în funcție de ponderea costurilor locale și a celor legate de import. Observăm că mai puternic au fost afectate anume ramuri-

le unde valoarea adăugată pe unitatea de suprafață cultivată este maximă: fructele, legumele; aceasta deoarece anume în aceste subsectoare Republica Moldova are un avantaj competitiv în comparație cu țările din regiune, și anume: forță de muncă ieftină pentru lucru necalificat. Aceste culturi fiind intensive în utilizarea brațelor de muncă necalificate (33,3% din costuri pentru mere de iarnă și 29% - pentru tomate), sînt afectate cel mai puternic, odată ce plata pentru o zi de muncă în Moldova constituie aproximativ 60-100 lei, ceea ce aproximativ echivalează cu prețul unei ore de muncă în țările Europei de Vest și în special cele nordice.

Cu toate că unele concluzii generale pot fi făcute în baza calculului prezentate mai sus, totuși, estimarea directă a impactului cursului valutar asupra producătorilor agricoli este un lucru aproape imposibil de făcut, dată fiind multitudinea de factori (în afară de cursul valutar), care afectează competitivitatea producției agricole:

- Elasticitatea foarte diferită a cererii pentru diferite produse agricole în funcție de preț: astfel, chiar dacă spre exemplu în R. Moldova prețul la cartofi sau cereale, consumul cărora este înrădăcinat în tradiții, s-ar schimba cu 50-100%, cererea la acestea nu ar varia atît de semnificativ ca în cazul spre exemplu a fructelor: banane, mere, portocale, piersici, care sînt produse parțial substituibile.
- Condițiile climaterice în diferite zone ale

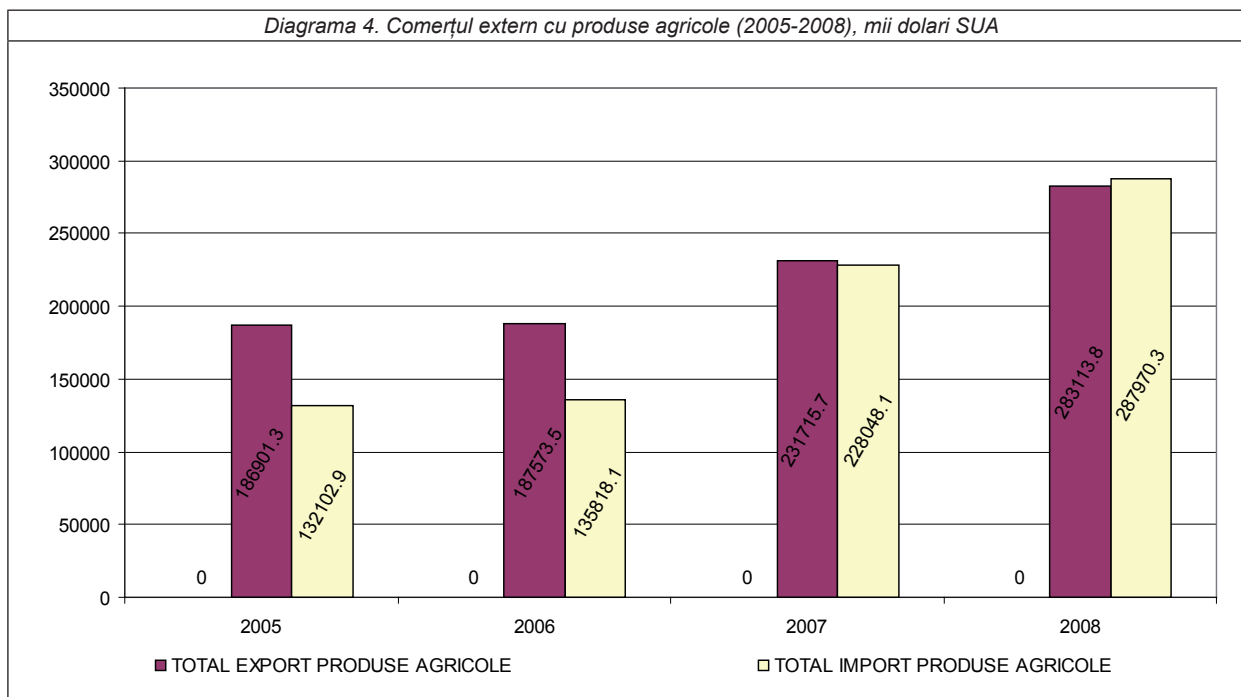
lumii, care au efect asupra roadei: în acest sens, anul 2007 a fost o excepție, cînd în practic toate zonele de pe glob specializate în cultivarea cerealelor au fost condiții dure de secetă și roada a fost foarte joasă.

- Diferențele între politicile de susținere / subsidare a agriculturii practicate în diferite țări și regiuni ale lumii, care afectează direct costurile de producere.
- Barierile tarifare și netarifare în comerțul internațional cu produse agricole, etc.

Prin urmare, analiza comerțului extern cu produse agricole, pe care o prezentăm mai jos are scopul de a trasa doar unele tendințe generale, și nu o estimare exactă a impactului în valoare absolută sau relativă.

Așadar, după cum observăm din Diagrama 4, dacă în anii 2005-2007, Republica Moldova era o țară net exportatoare de produse agricole, atunci în anul 2008 am devenit importatori neți ai acestor produse. Mai mult ca atît, dacă calculăm rata de acoperire a exporturilor de produse agricole prin importuri, observăm că pe parcursul anilor 2005-2006, cînd cursul valutar nu a fluctuat mult, aceasta a rămas aproape constantă: 70,68% și respectiv 72,41%. Începînd cu anul 2007, cînd a început întărirea stabilă a leului, acest raport s-a deteriorat brusc și a ajuns la nivelul de 98,42%, ceea ce înseamnă că timp de doar un singur an volumul producției agricole importate a ajuns aproape să echivaleze cu volumul producției agricole exportate. Deja în anul 2008 am devenit țară

Diagrama 4. Comerțul extern cu produse agricole (2005-2008), mii dolari SUA

net importatoare de produse agricole, respectiv indicatorul de acoperire a exporturilor prin importuri a depășit limita de 100%, constituind 101,72%. După cum am menționat, aceste evoluții nu se explică doar prin fluctuațiile valutare, însă totuși se conturează o legătură între acești factori.

Pentru a da o apreciere cel puțin aproximativă volumului de pierderi suportate de întreprinderile agricole moldovenești datorită întăririi bruște a leului, ne vom baza pe următoarele premise:

1. Odată ce datorită aprecierii leului moldovenesc, costurile relative ale producției autohtone au crescut comparativ cu costurile la importul acelorași produse, vom considera drept pierderi al agenților economici întregul volum al pierderilor în competitivitate, pe care l-am calculat anterior pentru culturile de bază. Utilizăm acest raționament fără a face referință la evoluția prețurilor de vânzare a producției agricole pentru că pierderile de competitivitate nu sînt echivalente cu pierderile din marja brută, care reiese din diferența dintre preț și cost, pentru că se manifestă și prin alte forme, cum ar fi:
 - ✓ scăderea volumului fizic al vânzărilor, datorită intrării pe piață a produselor de import mai competitive ca preț;
 - ✓ reducerea profitabilității culturilor

agricole autohtone în proporții mult mai mari decît creșterea relativă a costurilor acestora, pentru că întreg volumul al acestei creșteri direct micșorează profitul; spre exemplu: dacă la o anumită cultură agricolă marja brută a producătorului agricol ar constitui în jur de 30% din costuri, atunci o creștere relativă a costurilor cu doar 15% ar determina scăderea marjei brute cu 50% (în jumătate).

2. În ciuda diferențelor semnificative în ceea ce privește costurile exploatațiilor agricole la diferite culturi, precum și marja brută a acestora, pentru a face unele estimări generale, vom reieși din faptul că grîul de toamnă este relativ reprezentativ pentru culturile cerealiere, floarea-soarelui este reprezentativă pentru culturile tehnice, tomatele sînt reprezentative pentru activitatea de cultivare a legumelor, iar mărul de toamnă este reprezentativ pentru sectorul de producere a fructelor.

Așadar, pornind de la calculele prezentate în capitolul precedent și suprafețele de cultivare a diferitor tipuri de culturi agricole, prezentate în datele Biroului Național de Statistică (BNS), putem conchide că în anul 2008 întărirea leului moldovenesc față de coșul multi-valutar (comparativ cu 2006) a cauzat pierderi producătorilor agricoli autohtoni în valoare de aproximativ 1,2 miliarde lei.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Principalele concluzii care rezultă din analiza efectuată pot fi rezumate la:

1. Aprecierea din ultimii peste 2 ani a leului moldovenesc în raport cu valutele altor state a fost rezultatul unei politici economice neprofesioniste și nocive pentru agenții economici naționali. În condițiile unei economii clasice deschise, integrate în sistemul economic mondial, aprecierea sau deprecierea monedei naționale reflectă eficiența acestei economii și competitivitatea acesteia pe plan mondial; stabilitatea și chiar aprecierea monedei naționale în astfel de țări este determinată de o balanță comercială echilibrată care rezultă din nivelul adecvat de specializare internațională. Astfel, intrările de valută în urma exporturilor mărfurilor autohtone sînt echilibrate de ieșirile de valută pentru achitarea importurilor. Dacă în rezultatul scăderii eficienței economiei, importurile prevalează o perioadă relativ lungă de timp, atunci cererea pentru valută în această țară eventual va începe să depășească oferta (datorită insuficienței intrărilor de valută), ceea ce va duce treptat la deprecierea monedei naționale, care, la rîndul său, duce la creșterea competitivității economiei și revenirea acesteia în echilibru. Și viceversa: creșterea eficienței la nivelul unei economii rezultă în aprecierea monedei naționale și astfel servește ca indicator de eficiență. Însă, practica mondială oferă și niște exemple de excepții de la aceste reguli, spre exemplu:

- ✓ SUA: avînd cea mai mare economie mondială, moneda națională a căreia a devenit valută de rezervă în toată lumea, timp de mai multe decenii nu a fost nevoită să-și acopere deficitul comercial prin sporirea eficienței, ci îl acoperea prin simpla emisiune monetară.
- ✓ Țările cu economii bazate pe exportul resurselor naturale (majoritatea membrilor OPEC, Rusia, etc.): stabilitatea și chiar aprecierea monedelor naționale ale acestor state nu reprezintă un rezultat al creșterii eficienței acestora în concurența globală, ci depinde aproa-

pe exclusiv de prețurile internaționale la resurse naturale. Astfel, în condițiile cînd economia mondială este în ascensiune și respectiv cererea pentru resurse naturale este în creștere, aceste țări fără nici un efort de eficientizare a economiilor sale beneficiază de creșterea prețurilor la resurse naturale. Partea negativă este că atunci cînd economia mondială este în recesiune, prețurile la resursele naturale scad brusc, ceea ce lovește foarte puternic în sistemele economice slab competitive ale acestor state.

- ✓ China: fiind o excepție în mai multe sensuri, are o economie bazată pe exportul de mărfuri (nu resurse naturale!), și o rată de schimb fixată a Yuanului față de dolarul SUA. Acest curs de schimb fix în condițiile unui sistem economic dirijat centralizat nu permite aprecierea rapidă a Yuanului și, respectiv, scăderea competitivității economiei chineze, a dus la acumularea unui volum enorm al rezervelor valutare în dolari SUA și a pus China în dependență foarte strînsă de fluctuațiile dolarului pe plan global.

Ca urmare a promovării în ultimii ani a unor politici economice anihilatoare pentru businessul local, guvernarea din ultima perioadă a transformat sistemul economic din Republica Moldova într-o nouă excepție de la regula generală descrisă mai sus. Modelul de „creștere economică”, care în ultimii ani a fost promovat cu o perseverență de invidiat, era bazat pe crearea unor condiții extrem de complicate pentru funcționarea business-ului și alungarea cît mai multor concetățeni la muncă peste hotare. Astfel, sistemul economic moldovenesc își suplinea rezervele valutare nu în baza unor exporturi competitive, ci direct din remitențele care veneau în țară, pentru a asigura un nivel cît de cît decent de consum pentru membrii familiilor gastarbeiterilor. Însă, acest „model de creștere” are părțile sale negative: o economie nu poate fi bazată la infinit pe niște locuri de muncă cre-

ate în străinătate, iar un sistem economic strangulat are probleme să absoarbă chiar și valuta care venea în volume crescînde în țară.

Astfel, începînd cu 2007, influxul de remitențe a fost într-atît de mare, încît economia nu l-a putut absorbi și excesul de valută a pus bazele tendinței de apreciere a monedei naționale. Acest fenomen a durat exact atît timp cît economia mondială putea oferi în jur de 600 mii de locuri de muncă bine plătite garstarbeiterilor moldoveni. Însă, începutul recesiunii economice mondiale a scos în evidență toată inconsistența a așa-zisului model de „creștere economică”, iar influxul de valută care s-a redus drastic comparativ cu anii precedenți a dus la faptul că leul din nou a început să se deprecieze, începînd cu februarie 2009.

2. În rezultatul mai multor factori, printre care: aprecierea leului moldovenesc, barierele impuse la exportul produselor agricole, incapacitatea guvernului de a proteja interesele producătorilor agricoli naționali pe piețele externe, seceta la nivel regional din 2007, etc., **în anul 2008 Republica Moldova pentru prima oară în istorie a ajuns o țară net importatoare de produse agricole.** În același timp, stocurile de producție finită, în special grâu, porumb, dar și fructe, au atins în iarnă și primăvară valori maxime, netipice pentru această perioadă.
3. **Aprecierea leului a lovit în primul rînd în competitivitatea produselor agricole cu o pondere relativ mare a costurilor locale, în primul rînd legumicultura și creșterea fructelor,** unde o parte foarte semnificativă a costurilor este legată de achiziționarea serviciilor de muncă cu nivel relativ jos de calificare. Anume aceste segmente, care au o valoare adăugată relativ înaltă, care aduc o contribuție foarte semnificativă la Produsul Intern Brut creat în agricultură și care creează sezonier mai multe locuri de muncă decît alte sectoare agricole, au fost afectate cel mai puternic.
4. **În anul 2008, pierderile totale ale producătorilor agricoli în urma aprecierii leului (față de 2006) au atins cel puțin 1,2 miliarde lei, sau aproape 1,7% din PIB.** În aceste condiții, la începutul anului 2009 în agricultura națională din nou s-au început a manifesta unele trăsături caracte-

ristice mai degrabă anilor '90 ai secolului trecut, cînd pe zeci (dacă nu sute) de mii de hectare de pămînt arabil pur și simplu nu s-a reluat activitatea agricolă, iar o mare parte din populația rurală deseori preferă nici să nu înceapă activitatea agricolă, pentru că se așteaptă că aceasta va aduce numai pierderi.

Recomandările în vederea redresării situației din agricultura națională nu țin nemijlocit de tema acestui studiu – piața valutară, pentru că aceasta evoluează natural în funcție de calitatea guvernării și reprezintă mai degrabă un efect decît o cauză. Pentru ca să nu apară dezechilibre masive pe piața valutară internă, guvernarea ar trebui să se ocupe de simpla debirocratizare și liberalizare a economiei în general și a activității agricole în particular, inclusiv:

- ✓ Să elimine orice fel de bariere la exportul produselor agricole, permițînd agenților economici locali să beneficieze de avantajele accesului la piața agricolă internațională;
- ✓ Să rezolve problema restituirii TVA la exportul produselor agricole, să scurteze și să debirocratizeze această procedură;
- ✓ Să se implice activ, inclusiv și la nivel internațional, pentru a apăra interesele producătorilor autohtoni pe piețele de export;
- ✓ Să debirocratizeze și liberalizeze importul de inputuri agricole, ceea ce ar diminua semnificativ costul acestora, nemaivorbind despre înlesnirile fiscale la importul de inputuri agricole;
- ✓ În cooperare cu asociațiile producătorilor agricoli și comunitatea de experți, să elaboreze în sfîrșit o strategie clară a dezvoltării agriculturii, bazate pe identificarea ramurilor pentru specializarea noastră internațională și dezvoltarea prioritară a acestora.

Acest șir poate fi continuat și desfășurat, însă important este ca guvernarea să se deschidă pentru un dialog constructiv cu cei care sînt nemijlocit afectați de politicile economice promovate de aceasta.

NOTE

IDIS „Viitorul” reprezintă o instituție de cercetare, instruire și inițiativă publică, care activează pe o serie de domenii legate de: analiză economică, guvernare, cercetare politică, planificare strategică și management al cunoștințelor. IDIS activează în calitate de platformă comună care reunește tineri intelectuali, preocupați de succesul tranziției spre economia de piață și societatea deschisă în Republica Moldova.

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

